

**А.М. Силасва (ред.). Проблеми моніторингу
у садівництві**

К.: Аграрна наука, 2003. — 349 с., 15 рис., 19 табл., бібл. 177

З кожним роком все більшої актуальності набувають моніторингові дослідження довкілля, якщо взяти до уваги глобальні зміни клімату і непинно зростаючий антропогенний тиск на природу. Це повною мірою стосується і стану насаджень плодкових та ягідних культур.

Наукові й структурні засади моніторингу у садівничій галузі України було закладено ще на початку ХХ ст. Володимиром Левковичем Симиренком (1891—1938) — засновником і першим директором Українського науково-дослідного інституту плодово-ягідного господарства (нині — Інститут садівництва Української академії аграрних наук). Зі створеної ним мережі дослідних станцій садівництва до Інституту стікалася різнобічна інформація про фітосанітарний стан насаджень садових культур у зоні діяльності станції, про вплив на врожайність погодних умов та агротехнічних заходів, про результати сортовивчення, селекції та інтродукції перспективних порід і сортів. Аналіз цієї інформації давав можливість краще і об'єктивніше планувати розвиток садівництва у державі. Та невдовзі талановитий вчений і організатор став жертвою політичних репресій, а розпочаті ним роботи фактично припинилися на довгих 60 років. Відродилися вони лише в незалежній Україні, після 1997 р., коли під егідою Наукового центру УААН «Плодівництво» було зовано створено мережу моніторингу, що охоплює майже всі агроecологічні зони нашої країни.

У 2003 р. видавництво «Аграрна наука» випустило у світ книгу «Проблеми моніторингу у садівництві», створену групою авторів на чолі з доктором біологічних наук, професором Аллою Михайлівною Силаєвою і присвячену пам'яті В.Л. Смиренка — першопрохідця моніторингових досліджень у садівництві України. До авторського колективу, що налічує 25 осіб, увійшли не лише провідні фахівці НЦ «Флодівництво», а й співробітники Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту, Центральної геофізичної обсерваторії. Це дало змогу забезпечити різнобічний розгляд піднятих проблем.

Перший розділ книги знайомить читачів з будовою мережі спостережень за станом садівництва, до якої увійшло 17 установ НЦ «Флодівництво». Первинна інформація, структура якої детально розроблена у вигляді стандартних форм, регулярно надходить до Інституту садівництва УААН, у якому належним чином обробляється і зберігається у комп'ютеризованому банку даних. У подальшому її використовують як для фундаментальних досліджень, так і в процесі підготовки довідок і зведень для урядових установ та інших зацікавлених інстанцій. У цьому ж розділі наведено дані про будову і функціонування державної мережі гідрометеорологічних спостережень, а також систему моніторингу забруднення природного середовища України, що успішно працює вже понад три десятиліття. Наприкінці розділу розглянуто особливості сезонного розподілу температури повітря над територією України.

У другому розділі стисло викладено інформацію про спричинені природними факторами порушення фізіологічних процесів у рослинному організмі, які зрештою призводять до так званих функціональних захворювань. Поетапно простежуються процеси розвитку генеративних утворень основних садових культур — яблуні й груші. Наведено результати множинного кореляційного та регресійного аналізу впливу погодних умов на продуктивність вишні у різних агроекологічних зонах України.

Третій розділ присвячено проблемам впливу на врожайність і життєдіяльність плодових та ягідних культур різноманітних бактеріальних, грибних і вірусних хвороб, у тім числі карантинних, а також шкідників. Пропонується цілий арсенал захисних засобів.

У четвертому розділі зібрано основні сучасні методики дослідження рослинного організму — як ті, що вже використовуються для отримання моніторингової інформації, так і перспективні. Чи не вперше маємо такий компактний і чіткий виклад найрізноманітніших методичних підходів, що робить цю книгу справді настільною не лише для фахівців садівництва, а й для широкого кола дослідників, студентів та аспірантів, які вивчають рослинний світ.

П'ятий розділ є зведенням даних моніторингу стану садових насаджень в Україні за 1997—2000 рр. Він містить багаточисельний довідковий матеріал, який може знадобитись як науковцям, так і господарським працівникам і керівникам усіх рівнів. За цими даними можна простежити продуктивність пев-

них порід і сортів залежно від метеорологічних умов регіону та їхньої мінливості протягом кількох років спостережень. Це дає змогу більш обґрунтовано визначитися з набором районованих сортів та необхідністю коригування технології їх вирощування.

Істотних зауважень до змісту книги у нас не виникло, хоча є деякі загальні побажання щодо самої структури моніторингової мережі. Хотілося б бачити її більш однорідною і репрезентативною: майже половина із 17 пунктів спостереження розташована у Поліссі (не найбільш придатній для садівництва зоні) і Криму — відповідно, 5 і 3. Водночас деякі центральні (Дніпропетровщина, Кіровоградщина) та південні (Одещина, Миколаївщина) регіони, де чимало сортовипробувальних садів, залишилися неохопленими. На нашу думку, до моніторингових досліджень варто було б залучити не лише такі наукові установи, як Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова УААН чи Уманська сільськогосподарська академія, а й деякі великі фермерські господарства садівничого профілю.

Загалом, книга вийшла дуже цікавою, корисною і своєчасною, і чи не єдиним її недоліком є занадто малий наклад — лише 300 примірників. Вважаємо, що така надзвичайно актуальна і фундаментальна наукова праця, перша в Україні і одна з небагатьох у світі, заслуговує на набагато ширшу читачську аудиторію.

Насамкінець хочеться висловити побажання, щоб ця книга надихнула наших науковців на спільну розробку проекту «Моніторинг рослинного світу України», в якому об'єктом досліджень були б не лише сільськогосподарські культури, а й дикорослі рослини, йшлося б, зокрема, про причини і наслідки неспинного зменшення різноманітності рослинного світу та про заходи з охорони і збереження генофонду рослин України. До цієї надзвичайно важливої роботи могли б долучитися фахівці таких установ Національної академії наук України, як Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного, Інститут фізіології рослин і генетики, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка, а також Інститут агроєкології і біотехнології УААН, Національний аграрний університет тощо.

Л.І. МУСАТЕНКО, І.П. ГРИГОРЮК